

Programanalys

Speciallärarprogrammet

Verksamhetsberättelse för 2019/2020

Verksamhetsplan för 2020/2021

Beskrivning av programmet

Speciallärarutbildningen är en påbyggnadsutbildning och vänder sig till dig som har en lärarutbildning och har arbetat i skolan i minst tre år. Utbildningen ges på avancerad nivå och syftar till att ge fördjupad kunskap om elevers lärande och skriv-, läs eller matematikutveckling för att kunna ge stöd åt elever som är i behov av särskilt stöd. Under utbildningen utvecklar du även förmågan att kritiskt granska och tillämpa metoder för att bedöma barns och elevers språk- eller matematikutveckling och förmågan att kunna anpassa olika arbetssätt mot den enskilda elevens behov. Speciallärarutbildningen syftar till att ge kompetens att arbeta som speciallärare i skolan med särskild specialisering mot elevinriktat stöd inom ämnesområdena svenska, matematik eller utvecklingsstörning och med fokus på språk-, skriv-, läs- eller matematikutveckling eller utvecklingsstörning. Specialläraren kommer att arbeta inom det verksamhetsområde som anknyter till tidigare avlagd lärarexamen

Programrådet för speciallärar- och specialpedagogprogrammen

Programrådets sammansättning

Samhällsvetenskaplig fakultet

Gudrun Svedberg (ordförande), Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap

Anneli Nielsen, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap

Erica Isberg, Pedagogiska institutionen (efterträder Åsa Löfqvist fr o m ht 2020)

Teknisk-Naturvetenskaplig fakultet

Lotta Vingsle, Institutionen för naturvetenskapernas och matematikens didaktik

Mathias Norqvist, Institutionen för naturvetenskapernas och matematikens didaktik (efterträder

Gunnar Sjöberg fr o m ht 2020)

Humanistisk fakultet

Maria Levlin, Institutionen för språkstudier

Ingmarie Mellenius, Institutionen för språkstudier

Studentrepresentant

Vakant

Rådets arbete

Programrådet har under 2019 haft åtta möten varav tre under höstterminen. Under vårterminen 2020 har rådet träffats fyra gånger.

Nyckeltal för speciallärarprogrammet

Nyckeltal antagning

Speciallärarprogrammet	2015	2016	2017	2018	2019
Antal nybörjarplatser (enl. planeringstal) spr	25	25	20	20	20
Antal nybörjarplatser (enl. planeringstal) ma	25	25	20	15	15
Antal nybörjarplatser (enl. planeringstal) utv	25	25	20	15	15
Antal förstahandssökande ¹ spr	49	35	39	28	43
Antal förstahandssökande ma	27	18	15	13	21
Antal förstahandssökande utv	22	14	29	19	22
Antal förstahandssökande per plats - spr	1,96	1,4	1,95	1,4	2,25
Antal förstahandssökande per plats - ma	1,1	0,7	0,75	0,87	1,4
Antal förstahandssökande per plats - utv	1,14	1,8	1,45	1,27	1,46
Antal registrerade nybörjarstudenter ² - spr	23	17	11	16	17
Antal registrerade nybörjarstudenter - ma	6	5	6	11	11
Antal registrerade nybörjarstudenter - utv	15	7	8	4	13

¹ Enligt Fokus fram till 2018, enligt UHR fr o m ht-18. Se länk för jämförelse med andra lärosäten <https://statistik.uhr.se/>

² Antal registrerade på utbildningens 1:a kurs enligt Ladok

Nyckeltal genomströmning

Speciallärarprogrammet	Antagna 2015	Antagna 2016	Antagna 2017	Antagna 2018	Antagna 2019
Antal godkända nybörjarstudenter efter första terminen ³	SVGG: 19 MAGG: 15 UTGG: 5	SVGG: 16 MAGG: 4 UTGG: 5	SVGG: 8 MAGG: 4 UTGG: 7	SVGG: 15 MAGG: 8 UTGG: 3	SVGG:14 MAGG:8 UTGG:10
Antal godkända studenter efter sista terminen ⁴	SVGG: 14 MAGG: 12 UTGG: 11	SVGG: 8 MAGG: 4 UTGG: 7	SVGG: 10 MAGG: 3 UTGG: 7	SVGG:10 MAGG:7 UTGG: 3	

Specialiseringar: SVGG= Språk-, skriv- och läsutveckling
MAGG= Matematikutveckling
UTGG= Utvecklingsstörning

Nyckeltal examina (oavsett specialisering)

Speciallärarprogrammet	2015	2016	2017	2018	2019
Antal som tagit ut examen					
Kvinnor	61	48	41	30	69
Män	1	3	5	0	2
Totalt	62	51	46	30	71

³ Antal godkända på utbildningens 1:a termin, 30 hp, enligt Ladok, per den 31 mars (efter ett omtentamenstillfälle). Nyckeltal fr.o.m. vt-19 är uthämtat under intervallet 1/5-9/6-19

⁴ Antal godkända studenter efter sista terminen, enligt Ladok, per den 31 mars. Nyckeltal fr.o.m. vt-19 är uthämtat under intervallet 1/5-9/6-19

Synpunkter från programrådet på nyckeltal (kommenteras utifrån programmets förutsättningar och struktur)

Antalet nybörjarplatser har enligt planeringstalet minskat under de senaste fem åren. Framförallt gäller detta specialiseringarna Matematikutveckling och Utvecklingsstörning. Fördelningen av platser mellan specialiseringarna följer storleksmässigt antalet förstahandssökande per plats. Nyckeltalen visar dock att antalet registrerade nybörjarstudenter är lägre än planeringstalet. Programrådet anser att dimensioneringen av antalet platser på speciallärarprogrammet bör öka samt att detta bör göras i kombination med andra insatser, vilket framgår under rubriken Samlad programanalys.

Genomströmningen är god. Nyckeltalen gällande examina i förhållande till övriga nyckeltal är något vilseledande eftersom siffrorna inte konsekvent inkluderar Lärarlyftet. Möjligen bör även dessa studenter redovisades i nyckeltalen.

Säkring av examensmål

Synpunkter från programrådet på matrisen.

De nationella examensmålen för speciallärarprogrammen är många och komplexa. Det finns en problematik i att bearbeta och examinera mängden examensmål på enbart tre terminer. Det har även tillkommit fler examensmål inom neuropsykiatriska svårigheter utan att något tagits bort. Detta är något som återkommande diskuteras vid de nationella nätverksträffarna och det pågår ett arbete för att formera oss och påverka utformningen av nya nationella mål.

Revideringen av programmet i samband med den senaste förändringen av examensmålen har medfört att många kursplaner omarbetats eller tillkommit. Matrisen är ett verktyg för att stämma av FSR mot programmål. Programrådet ser dessutom fram mot en extern kollegial granskning som kan ge ytterligare underlag för att arbeta vidare med kursernas överensstämmelse med programmålen.

Uppföljning av föregående programanalys

Programrådet har initierat en förändring av behörighetskraven till den tredje terminen och därmed kursen Vetenskaplig metodkurs, 7,5 hp. De nya behörighetskraven innefattar följande godkända kurser: Introduktion till det specialpedagogiska fältet 7,5 hp, Specialpedagogens och Speciallärarens yrkesfunktion 15 hp och Neuropsykiatriska svårigheter i olika lärmiljöer, 7,5 hp. Därutöver ytterligare godkända kurser om minst 20 hp inom respektive program och specialisering. Detta har föranlett modulindelning av kurser.

De två senaste årens programanalyser har lyft frågan om hur tillgodoräknanden på bästa sätt kan hanteras. Eftersom programmets studenter har mångårig arbetslivserfarenhet och ofta hunnit med olika former av studier, vid olika lärosäten inom landet eller utomlands, kan dessa ärenden vara komplexa. Programrådet har föreslagit att lärarhögskolan initierar en kartläggning av hur tillgodoräknanden inom de specialpedagogiska programmen hanteras på andra lärosäten, hur en mera likvärdig bedömning kan uppnås, om delar av ansökningarna kan handläggas och bedömas på central nivå och hur urvalet av ansökningar som kräver bedömning på institutionsnivå och av ämneskunniga kan göras (se även föregående programanalys). Kartläggningen skulle utgöra ett pilotprojekt vars resultat kan vara intressanta även för andra program. Förslaget kvarstår.

Den planerade gemensam avslutningsceremoni har genomförts och blev uppskattad. Val av tidpunkt för avslutningen bör dock diskuteras eftersom många av studenterna är tillresande. I samband med avslutningen gavs studenterna tillfälle att fylla i programutvärdering på plats, vilket resulterade i en förbättrad svarsfrekvens jämfört med tidigare år. Programutvärderingens utformning har omarbetats av programrådet.

Tidigarelagd ansökningstid och antagning samt möjlighet att bli antagen till senare del av programmet har införts.

Någon ytterligare uppföljning av programmet, förutom programutvärdering och kursutvärdering, har inte genomförts. Däremot förväntas den beslutade kollegiala granskningen bidra med goda underlag för fortsatt programutveckling samt ge vägledning gällande om hela programmet berättigar till generell examen.

Problematiken kring att rekrytera lektorer och adjunkter inom det specialpedagogiska området kvarstår och resulterar i hög arbetsbelastning på flera institutioner.

Institutionen för språkstudier gav VT 2020 en fristående breddningskurs, 6L1012 Undervisning för elever i språk-, läs- och skrivsvårigheter, 7,5 hp. Kursen hade 19 aktiva deltagare. Förhandsintresset för kursen var stort. Deltagarna var lärare inom grundskola och gymnasium samt några verksamma specialpedagoger. Kursen kommer enligt planering att ges vartannat år.

Mittutvärdering

Mittutvärdering är inte aktuellt utifrån att programmet endast är tre terminer.

Programutvärdering

Programutvärderingen av speciallärarprogrammet har omarbetats, dels med anledning av de nya nationella programmålen och dels för att erhålla separata resultat gällande kurser inom specialiseringarna. Den nya utformningen bygger på de nationella programmålen och ger därigenom delvis resultat som är jämförbara för de delar av programmet som genomförs gemensamt med specialpedagogprogrammet. Sammantaget har 41 studenter besvarat enkäten. Enligt nyckeltalen är antalet studenter som tagit examen 71 st.

I programutvärderingen ger studenterna sammantaget en positiv bild av programmet. Nästan alla anser att de utvecklat sådana kunskaper och förmågor som krävs för att arbeta som speciallärare inom den valda specialiseringen. Av utvärderingen framgår även att majoriteten av de studerande instämmer helt eller i hög grad i påståendet att speciallärarprogrammet gett dem kunskaper om områdets vetenskapliga grund och insikt i aktuell forskning och utvecklingsarbeten (ett avvikande svar). De flesta instämmer även helt eller i hög grad i att studierna gett dem kunskap om sambandet mellan vetenskap och beprövad erfarenhet och detta sambands betydelse för yrkesutövandet (två avvikande svar). Majoriteten anser att de helt eller i hög grad fått kunskaper om funktionsnedsättningar, inbegripet neuropsykiatriska svårigheter (ett avvikande svar). Här följer en sammanställning av programutvärderingen för respektive specialisering.

Specialisering språk-, läs- och skrivutveckling (18 svar)

Majoriteten av de studenter som gått specialiseringen språk-, läs- och skrivutveckling uppger att deltagandet i programmet helt eller i hög grad gett dem sådana kunskaper och förmågor som krävs för att arbeta som speciallärare för barn och elever i behov av särskilt stöd (tre avvikande svar).

Samtliga studenter uppger att deltagandet i programmet gett dem fördjupade kunskaper om barns och elevers språk- och begreppsutveckling samt stimulans av denna. Samtliga instämmer även i påståendet att de erhållit fördjupade kunskaper om barns och elevers skriv- och läsutveckling. Nästan alla anser att de utvecklat sin förmåga att kritiskt granska och tillämpa metoder för att bedöma barns språk-, skriv- och läsutveckling (ett avvikande svar).

När det gäller fördjupade kunskaper om bedömningsfrågor och betygssättning varierar svaren från stämmer helt till stämmer inte alls.

Samtliga uppger att deltagandet i programmet utvecklat deras förmåga att kritiskt och självständigt ta initiativ till, analysera och medverka i förebyggande arbete med att undanröja hinder och svårigheter i lärmiljöer. När det gäller förmågan att delta i arbetet med att utforma och genomföra åtgärdsprogram för enskilda elever i samverkan med berörda aktörer varierar svaren, tio instämmer helt eller i hög grad medan åtta instämmer i liten grad. Majoriteten uppger att de fördjupat sin förmåga att kritiskt och självständigt genomföra pedagogiska utredningar och analysera svårigheter för individer i de lärmiljöer där barnet eller eleven får sin undervisning eller vistas under förskole- och skoldagen (två avvikande svar). Samma svarsresultat gavs på frågan om fördjupad förmåga att individanpassa arbetssätt för barn och elever i behov av särskilt stöd.

Samtliga instämmer helt eller i hög grad i påståendet att programmet utvecklat deras förmåga att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i frågor som rör barns och elevers språk-, skriv- och läsutveckling. När det gäller etiska hänsyn vid bedömningar inom det specialpedagogiska området samt förmåga att identifiera etiska aspekter vid eget forsknings- och utvecklingsarbete anser de allra flesta att de i hög grad utvecklat denna förmåga.

Specialisering matematikutveckling (12 svar)

Samtliga studenter som gått specialiseringen matematikutveckling anser att deltagandet i programmet helt eller i hög grad gett dem sådana kunskaper och förmågor som krävs för att arbeta som speciallärare för barn och elever i behov av särskilt stöd. Majoriteten av de svarande instämmer helt eller i hög grad i påståendet att deltagandet i programmet gett den fördjupade kunskaper om barns och elevers matematikutveckling (ett avvikande svar).

Samtliga uppger att deltagandet i programmet utvecklat deras förmåga att kritiskt och självständigt ta initiativ till, analysera och medverka i förebyggande arbete med att undanröja hinder och svårigheter i lärmiljöer. Alla anser att de utvecklat sin förmåga att delta i arbetet med att utforma och genomföra åtgärdsprogram för enskilda elever i samverkan med berörda aktörer. Likaså instämmer samtliga i påståendet att programmet fördjupat deras förmåga att kritiskt och självständigt genomföra pedagogiska utredningar och analysera svårigheter för individer i de lärmiljöer där barnet eller eleven får sin undervisning eller vistas under förskole- och skoldagen. Majoriteten instämmer helt eller i hög grad i att de erhållit fördjupad förmåga att individanpassa arbetssätt för barn och elever i behov av särskilt stöd (ett avvikande svar). Samma svar erhöles på påståendet att programmet utvecklat deras förmåga att kritiskt granska och tillämpa metoder för att bedöma barns matematikutveckling (ett avvikande svar).

När det gäller fördjupade kunskaper om bedömningsfrågor och betygssättning varierar svaren från stämmer helt till stämmer inte alls.

Nästan alla instämmer helt eller i hög grad i påståendet att programmet utvecklat deras förmåga att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i frågor som rör barns och elevers matematikutveckling (ett avvikande svar).

När det gäller etiska hänsyn vid bedömningar inom det specialpedagogiska området samt förmåga att identifiera etiska aspekter vid eget forsknings- och utvecklingsarbete anser samtliga att de i hög grad utvecklat denna förmåga.

Specialisering utvecklingsstörning (11 svar)

Majoriteten av studenterna inom specialisering utvecklingsstörning instämmer i att deltagandet i programmet helt eller i hög grad gett dem sådana kunskaper och förmågor som krävs för att arbeta som speciallärare för barn och elever i behov av särskilt stöd (tre avvikande svar).

Drygt hälften (sex studenter) instämmer i hög grad i påståendet att programmet gett dem fördjupade kunskaper om barn och elever med utvecklingsstörning och deras kunskapsutveckling i relation till undervisningsämnen och ämnesområden och övriga (fem studenter) instämmer i liten grad eller inte alls.

När det gäller fördjupade kunskaper om bedömningsfrågor och betygssättning varierar svaren från stämmer i hög grad till stämmer inte alls.

Samtliga uppger att deltagandet i programmet utvecklat deras förmåga att kritiskt och självständigt ta initiativ till, analysera och medverka i förebyggande arbete med att undanröja hinder och svårigheter i lärmiljöer. Svaren varierar, från instämmer helt till instämmer inte alls, när det gäller påståendet att de utvecklat sin förmåga att delta i arbetet med att utforma och genomföra åtgärdsprogram för enskilda elever i samverkan med berörda aktörer. Nästan alla anser att programmet fördjupat deras förmåga att kritiskt och självständigt genomföra pedagogiska utredningar och analysera svårigheter för individer i de lärmiljöer där barnet eller eleven får sin undervisning eller vistas under skoldagen (två avvikande svar). Majoriteten instämmer helt eller i hög grad i att de erhållit fördjupad förmåga att individanpassa arbetssätt för barn och elever i behov av särskilt stöd (två avvikande svar).

Flertalet instämmer helt eller i hög grad i påståendet att programmet utvecklat deras förmåga att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i frågor som rör lärande och kunskapsutveckling hos barn och elever med utvecklingsstörning (två avvikande svar).

När det gäller etiska hänsyn vid bedömningar inom det specialpedagogiska området samt förmåga att identifiera etiska aspekter vid eget forsknings- och utvecklingsarbete anser majoriteten att de i hög grad utvecklat denna förmåga (ett avvikande svar).

Programmet vilar på vetenskaplig grund

Programmet ges på avancerad nivå utifrån nationella examensmål och UKÄ:s precisering av vilka krav som motsvarar avancerad nivå. Att ge ett program som svarar mot avancerad nivå, berättigar till yrkesexamen och vilar på vetenskaplig grund kräver ett förhållningssätt där både teori och praktik beaktas. Huruvida speciallärarprogrammets samtliga specialiseringar även berättigar till en generell examen kommer att granskas genom en extern kollegial granskning.

Andelen disputerade lärare är hög och många har även erfarenhet från den specialpedagogiska praktiken. Examensarbeten handleds endast av disputerade lärare.

Ett av examensmålen för speciallärarprogrammet är att studenterna ska visa kunskap om områdets vetenskapliga grund och insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete. De ska även visa kunskap om sambandet mellan vetenskap och beprövad erfarenhet och sambandets betydelse för yrkesutövningen. I programmen har den vetenskapliga skolningen stärkst och det finns en tydligare progression mellan kurserna. Detta både genom inslag och uppgifter som utvecklar de studerandes

akademiska skrivande och ökar studenternas förtroget med att läsa och kritiskt granska vetenskapliga texter. Av programutvärderingen framgår att studenterna skattar den vetenskapliga skolningen högt.

I programmet ingick tidigare ett examensarbete om 30 hp. Efter omarbetningen av programmet innehåller sista terminen en forskningsmetodkurs på 7,5 hp samt ett examensarbete på 15 hp. I dessa två kurser möter studenterna olika aspekter av forskningspraktik. Studenterna får självständigt söka aktuell och relevant forskning inom ämnesområdet och skapar också egen kunskap baserad på forskning kopplat till egna studier. En fråga som diskuterats i programrådet är om och i så fall hur examensarbetenas kvalitet påverkas om forskningsplanen handleds av ämneskunnig inom den valda specialiseringen eller inte. Den kommande externa kollegiala granskningen förväntas ge viktiga inspel i denna fråga.

Programmet ger studenterna internationella perspektiv

Inom speciallärarprogrammet förekommer inte internationella studenutbyten och programmet har ingen verksamhetsförlagd utbildning. Förutsättningar för internationella perspektiv ges främst genom internationell forskning, exempelvis i anglosaxisk litteratur. När det förekommer gästprofessorer inom specialpedagogik eller med koppling till respektive specialisering medverkar dessa genom föreläsningar. Inom lärarkollegiet på pedagogiska institutionen finns det internationella nätverk som kommer utbildningen till godo. Som exempel kan nämnas ett högre seminarium där professor Kristina Ström från Åbo Akademi i Vasa medverkat.

Programmet ger studenterna perspektiv på hållbar utveckling

Av Högskolelagens (1992: 1434) framgår att högskolan i sin verksamhet ska främja en hållbar utveckling vilket vid Umeå universitet bland annat omsatts till att ”långsiktigt säkerställa att alla människor ska ha samma möjligheter när det gäller sociala, ekonomiska och miljömässiga levnadsvillkor”(Umeå universitets miljöpolicy 2018 – 2020). För undervisande lärare inom speciallärarprogrammet ger FN´s hållbarhetsmål ledning i vilka perspektiv på hållbarhet som främst kan omsättas i programmet (Globala målen, Agenda 2030). Ett hållbarhetsmål (4.A) handlar om att skapa inkluderande och trygga utbildningsmiljöer. Det innebär att FN´s medlemsstater ska ”bygga och förbättra utbildningsmiljöer som är anpassade för barn och personer med funktionsnedsättning, samt tar hänsyn till jämställdhetsaspekter och därmed erbjuder en trygg, fredlig, inkluderande och ändamålsenlig lärandemiljö för alla”. Av hållbarhetsmålet 4.7 framgår även att alla studerandes kunskaper gällande mänskliga rättigheter är nödvändig för att främja en hållbar utveckling. Speciallärarprogrammet vidareutbildar lärare för att i sitt kommande yrke arbetar för tillgängliga, inkluderande och ändamålsenliga lärmiljöer för alla.

I de nationella examensmålen för programmet finns inte perspektiv på hållbarhet med som ett explicit mål. Däremot tangerar FN´s ovan angivna hållbarhetsmål det sammantagna uppdraget för de speciallärare vi utbildar. Samtliga terminer och de allra flesta kurser på programmet har innehåll och FSR som berör formandet av inkluderande och trygga utbildningsmiljöer och framförallt miljöer som kan möta alla barns behov.

Redan under den första terminen erbjuder programmet föreläsningar och examinationer som fokuserar speciallärarens yrkesfunktion och uppdrag. Inom detta område ingår exempelvis relationsskapande, förhållningsätt, bemötande, professionella samtal och konflikthantering. Dessa områden är grundstenar i skolors arbete med att skapa trygga lärmiljöer. Ett annat exempel är sista kursen på första terminen som handlar om neuropsykiatriska svårigheter hos barn och unga. I kursen får studenterna lära sig mer om funktionsnedsättningar, anpassningar av lärmiljöer och om pojkar

och flickors olika förutsättningar rörande detta område. Under termin 1 ingår även en modul om 2,5 hp där mänskliga rättigheter, social rättvisa och etik behandlas.

Under termin 2 och 3 erbjuder programmet och specialiseringarna inom speciallärarprogrammet föreläsningar och examinationer som handlar om barns olika förutsättningar att lära, utvecklingsstörning och funktionsnedsättningar, språk-, läs- och skrivsvårigheter och matematiksvårigheter. Vidare behandlas att utreda barns svårigheter samt att i relation till dessa svårigheter utveckla tillgängliga lärmiljöer. I föreläsningar och examinationer är olikhet centralt och här lyfts frågor om etnicitet, social klass, funktionsförmåga och kön. Även studenternas självständiga arbeten berör ofta dessa områden.

Utöver det ovan beskrivna behandlas ekologisk hållbarhet i en gemensam föreläsning för både specialpedagog- och speciallärarprogrammen. Miljömässiga levnadsvillkor och de naturliga systemens förmåga att förse samhällen och människor med naturresurser relateras till utveckling och lärande, hälsa och lika rättigheter, ledarskap och läroplan.

Avslutningsvis har de universitetslärare som arbetar på speciallärarprogrammet djup kunskap inom de områden som lyfts i hållbarhetsmål 4A. Det finns lärare som forskar inom området social rättvisa, kön, funktionsnedsättning, tillgänglighet, anpassningar av lärmiljöer, neuropsykiatri, inkludering etc.

Programmet har kvalitetsdrivande samverkansinslag

För att vara behörig sökande till programmet krävs minst tre års erfarenhet som lärare. Merparten av de studerande är yrkesverksamma inom skolan parallellt med studierna och många har även specialpedagogiska uppdrag. Samverkansinslag i form av verksamhetsanknutna uppgifter är vanligt förekommande under programmet. Vidare inbjuds föreläsare från olika verksamheter, myndigheter och organisationer.

Fram till år 2030 räknar SCB med en efterfrågan på närmare 20 000 utbildade specialpedagoger och speciallärare, avsevärt högre än den beräknade tillgången på cirka 10 000-11 000. Detta innebär att våra studenter är efterfrågade bland både privata och kommunala skolhuvudmän.

Programmet är jämställdhetsintegrerat

Enligt Högskolelagens (1992: 1434) handlar jämställdhet om att högskolornas verksamhet skall iakttas och främja jämställdhet mellan kvinnor och män. Från UKÄ:s sida presenteras läget för jämställdheten inom högskola och universitet tämligen förenklat genom statistik över antalet kvinnliga och manliga studenter relaterat till program, utbildningar och den efterföljande segregerade arbetsmarknaden.

Jämställdhetsintegrering vid Umeå universitet vilar mot Europarådets definition och innebär att anlägga en kritisk blick på den ojämställdhet som finns och riskerar att återskapas. Umeå universitets värdegrund innehåller en uttalad ambition om att ett jämställdhetsperspektiv ska genomsyra hela verksamheten samt att studenter och medarbetare ska kunna studera och arbeta vid lärosätet på lika villkor (Handlingsplan för jämställdhetsintegrering 2017-2019). Skillnaderna i antal manliga och kvinnliga studerande, som UKÄ uppmärksammar, är påtaglig men inte unik inom speciallärarprogrammet. Även när det gäller undervisande universitetslärare på programmet finns en kvantitativ ojämlikhet. Situation är intressant att diskutera med studenter inom programmen eftersom den synliggör rådande strukturer och normer för vad kvinnor och män ska ägna sig åt, vilket studenterna behöver reflektera över. Det är dock inte här tyngdpunkten ligger när det gäller att behandla frågor om jämställdhet i programmen.

I examensordningen för programmen anges inget specifikt nationellt mål kopplat till jämställdhet. Trots detta behandlas olika jämställdhetsperspektiv i programmet, ofta i anknytning till likabehandling, eftersom det ingår i den värdegrund som förskola och skola ska bygga sin verksamhet utifrån (Lpfö 18, Lgr 11, Lsär 11, Gy11 m.fl). En utgångspunkt är att jämställdhet mellan kvinnor och män, flickor och pojkar, politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och utbildningsmässigt är en förutsättning för en hållbar utveckling och att alla former av våld, diskriminering, mobbning och trakasserier mot barn och unga drabbar såväl individen som hela samhället (Jfr. Globala målen, Agenda 2030).

Lärande, psykisk hälsa och identitetsutveckling är nära förknippade med varandra och här ser vi att utbildningen har en viktig uppgift i att hjälpa studenterna att problematisera rådande normer samt ge redskap för att utmana ojämställda och ojämlika strukturer och sammanhang i den kommande specialpedagogiska praktiken. Hur vi uppfattar skolframgång, dominans i det gemensamma (skol)rummet och kränkningar i relation till ”könade” förväntningar behandlas i utbildningen, liksom utsatthet och psykisk ohälsa (Jfr. [SOU 2010:83](#)). Forskning om hur psykisk ohälsa tar sig uttryck i relation till kön, och vad det kan bero på, behandlas inom utbildningens första termin. Under utbildningen behandlas vidare forskning om könsskillnader vad gäller attityd och inställning till lärande, lässvårigheter och särskilda undervisningsbehov i matematik samt vikten av att uppmärksamma att inlärningssvårigheter och undervisningsbehov kan ta sig olika uttryck hos flickor respektive pojkar. Under utbildningen får studenterna kunskaper om inlärningssvårigheters orsak och uttryck, samt en ämnesdidaktisk kompetens när det gäller att anpassa lärmiljö och undervisning i relation till elevers inlärningssvårigheter. Diskussioner om makt, samhällsstrukturer och föreställningar bidrar till att problematisera förståelser av skillnader mellan könen. Det ger studenterna goda förutsättningar att framöver i sin yrkespraktik främja lika villkor för alla elevers lärande och möjlighet till utveckling. Forskare inom genusforskning och lärare med kunskaper om intersektionalitet föreläser på programmen.

Studenterna har inflytande på planering och genomförande

I samarbete med UMPE erbjuds årligen de studerande en plats i programrådet. Rådet har vid ett flertal tillfällen, både muntligt och skriftligt, uppmuntrat studenterna till representation i rådet. Intresset har dock varit svalt vilket kan ha sin grund i att merparten yrkesarbetar och studerar på distans. Olika förslag till hur studenternas inflytande kan ökas har diskuterats i programrådet. De studerande kan framföra sina synpunkter genom de kursutvärderingar som genomförs efter varje kurs. Dessutom eftersträvas en dialog mellan kursansvariga lärare och de studerande. Eftersom de studerande har både en grundutbildning och yrkeserfarenhet med sig har de tämligen höga förväntningar på utbildningen och kapital att uttrycka dessa.

Samlad programanalys

Dimensionering

Fram till 2033 förväntas behovet av speciallärare och specialpedagoger öka med 22 procent i riket. Enligt SCB var andelen behöriga speciallärare år 2018 endast 30%, sammantaget alla skolformer. Programrådet anser härav att lärosätet har ett regionalt och nationellt ansvar att utbilda fler speciallärare. Även lokalt, vid Umeå universitet, finns argument som talar för större grupper inom specialiseringarna såsom pedagogiska fördelar och ökad kvalitet samt även institutionernas lönsamhet att medverka i programmet.

Förslag till åtgärder och förändringar

Programrådet anser dels att dimensioneringen av antalet platser på speciallärarprogrammet bör öka, dels att Lärarhögskolan utarbetar proaktiva och aktiva rutiner för hur antalet platser enligt planeringstal kan fyllas. Nyckeltalen visar att redan vid inskrivning står platser tomma vilket följs av ett antal studieuppehåll. Programrådets förslag är att Lärarhögskolan utreder möjligheterna till:

- ett ökat överintag. Ett adekvat överintag bör kunna beräknas utifrån statistik gällande antal studenter som tidigare tackat nej till sina platser. Även andra hänsyn bör tas vid beräkningarna såsom att den rådande lärarbristen försvårar för skolhuvudmän att bevilja lärare tjänstledigt för studier och att den procentuella andelen som tackar nej därmed riskerar att öka, vilket talar för ett ytterligare ökat överintag.
- tydliga rutiner för omedelbar reservantagning
- eventuellt överintag vid reservantagningen
- annonsering och annan marknadsföring av programmet (i vilken även informatin om tidigarelagd ansökan framgår)
- eventuellt en analys av vad bortfallet mellan antagning och registrering beror på

Lärarlyft

Programrådet anser att Umeå universitet bör erbjuda speciallärarutbildning inom Lärarlyftet. Statsbidraget är attraktivt för såväl skolhuvudmän och lärare som lärosätets institutioner. Satsningen på Lärarlyft är statens stöd för att motverka den stora bristen på speciallärare i skolorna och i förlängningen bidra till att skapa tillgängliga lärmiljöer för alla elever. Här anser vi att Umeå universitet, som det nordligaste lärosätet för speciallärarutbildning, bör svara upp mot den statliga satsningen. Frågan hänger nära samman med föregående punkt om dimensionering samt även samman med nästkommande punkt, bemanning.

Bemanning

Problematiken kring bemanning och rekrytering inom det specialpedagogiska området har påtalats i tidigare programanalyser och behöver åter lyftas. Arbetsbelastningen är hög och genomförandet av vissa kurser räddas av pensionerade medarbetare. Tre av fyra institutioner med kursansvar uppger att de har behov av fler undervisande lärare inom specialpedagogik, en institution uppger att bemanningssituationen är hållbar eftersom de begränsar sina undervisningsuppdra. Ledningen vid två institutioner framhåller att bristen på lärare med specialpedagogisk kompetens sätter tak för antalet studenter och ser därmed hinder för att erbjuda lärarlyftsplatser inom speciallärarprogrammet. Rådet anser att vi inte kan låsa oss vid detta utan att både undersöka kortsiktiga lösningar och ta fram en långsiktig plan för hur bemanningen kan tryggas. Även om ansvaret för rekrytering vilar på institutionerna bör lärarhögskolan ta ett övergripande ansvar för att Umeå univeritet kan ge speciallärarprogrammet och dess specialiseringar samt utbildningsplatser inom Lärarlyftet.

Förslag till åtgärder och förändringar

Programrådet föreslår att:

- lärarhögskolan tar initiativ till nulägesanalys och långsiktig plan för ökad bemanning inom det specialpedagogiska området
- förutom rekrytering av lektorer bör anställning av adjunkter med specialpedagogisk kompetens möjliggöras
- institutionernas möjligheter att kompetensutveckla redan anställda lektorer inom det specialpedagogiska området undersöks och uppmuntras
- fler doktorandtjänster med inriktning mot specialpedagogik inrättas

- möjligheterna till ökad samverkan mellan institutioner för att vid behov samnyttja specialpedagogisk kompetens diskuteras

Tidigarelagd period för ansökan

Tidigarelagd ansökningstid och antagning samt möjlighet att bli antagen till senare del av programmet tillämpades för första gången våren 2020. Möjligen bör en konsekvensanalys göras efter att förändringen "satt sig". Redan nu bör det dock undersökas om tidigarelagd antagning även kan öppna för möjligheter till tidigare registrering och reservantagning.

Tillgodoräknanden

Även frågan om hur tillgodoräknanden på bästa sätt kan hanteras kvarstår, se precisering under rubriken *Uppföljning av föregående programanalys*.

Programutveckling

Den av lärarhögskolans styrelse beslutade kollegiala granskningen förväntas bidra med ett betydelsefullt underlag för fortsatt utveckling och ökad kvalitet i programmet. Resultatet av granskningen kommer bland annat att ge information om kursers förväntade studieresultat i förhållande till de nationella examensmålen, examensarbetens vetenskaplig kvalitet och balansen mellan vetenskapliga perspektiv i programmet. Även programutvärderingen uppmärksammar inslag i programmet och dess specialiseringar som särskilt bör ses över, såsom bedömningsfrågor, betygsättning och åtgärdsprogram. Detta tillsammans med de erfarenheter som gjorts gällande digital (synkron och asynkron) undervisning med anledning av pandemin planeras vara utgångspunkt för två programutvecklingsdagar. Medel har därigenom sökts från lärarhögskolan för större utvecklingsinsats.

Förslag till åtgärder och förändringar

Programrådet föreslår att:

- den externa kollegiala granskningen genomförs vt 2021. Rådet föreslår också att ett större timantal tilldelas granskarna, både för att uppdraget ska bli attraktivt och för att erhålla en gedigen granskning
- medel tilldelas programrådet för att genomföra två programutvecklingsdagar tillsammans med kursansvariga och undervisande lärare där de aspekter som genomgått kollegial granskning behandlas.
- resultatet av den senaste programutvärderingen medför kursutveckling samt uppföljning inom följande områden:
 - bedömning och betygsättning (samtliga specialiseringar),
 - åtgärdsprogram (inom specialiseringarna Språk, läs och skrivutveckling samt Utvecklingsstörning),
 - kunskapsutveckling i relation till undervisningsämnen och ämnesområden för barn och elever med utvecklingsstörning (insom specialisering Utvecklingsstörning)
- texter som beskriver programmet och dess specialiseringar ses över. Detta gäller exempelvis programhemsidan. Dessutom utreds möjligheterna till ett namnförtydligande för specialisering Utvecklingsstörning.

Programrådets arbete

Programrådet har vanligen möten fyra ggr per termin á 2 timmar. Rådet är ett beredande organ som verkar för samordning och progression av program och specialiseringar och förutom mötestiden processas frågor, skrivelser, remisser, kursplaner med mera. De flesta av programrådets medlemmar bemannas för detta arbete med 10 timmar/termin. Rådet anser att 20 timmar per termin är ett minimum för den tid och det engagemang som rådsarbetet kräver.